

“ezgu so‘z”, “ezgu amal”lari bilan manbalarga tayanib mustaqil javob qaytara oladigan kuchli, irodali va jasoratli yosh avlodni tarbiyalash muhim hisoblaniladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. <https://oefen.uz/uz/documents/avesto-tarihiy-manba-sifatida/>
2. <https://gov.uz/>
3. Mirziyoev SH.M. “Ilm-fanni 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 29-oktyabrda PF-6097-son Farmoni. Toshkent – 2022-y. <https://lex.uz>
4. Mirziyoev SH.M. “2022-2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 28.02.2022-yildagi PF-60-sonli Farmoni. Toshkent – 2022-y. <https://nrm.uz>
5. Mirziyoev SH.M. “O‘zbekistonning madaniy merosini saqlash va uni jahon miqyosida targ‘ib qilish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 2023-yil 15-dekabrda PQ-6270-sonli Qarori. Toshkent- 2023 y. <https://lex.uz>
6. Mirziyoev SH.M. ““O‘zbekiston-2030” strategiyasi to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 11.09.2023-yildagi PF-158-sonli Farmoni. Toshkent- 2023 y. <https://lex.uz>
7. What is AT? A theme report based on the 1st meeting of the All-Party. UK: House of Commons. Committee Room 15, Parliamentary Group on Artificial Intelligence [APPG AI] 20 March 2017. P.14.
8. Purdy M. How AI Boosts Industry Profits and Innovation / M. Purdy, P. Daugherty. Accenture, 2017. PP.3,6-7.

AQL – INTELLEKTUALLASHUV JARAYONIDA RAQOBATBARDOSH ZAMONAVIY SIKL

*Nishonov Sarvar Jasur o‘g‘li,
Toshkent Kimyo xalqaro universiteti,
Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasida dotsenti, v.b., falsafa fanlari bo‘yicha
falsafa doktori (PhD)
sarvar0202pm@gmail.com*

Annotatsiya

Mazkur maqolada global intellektuallashtirishning zamonaviy davri uni tadqiq etishni, noosferani boshqarish tizimida, faoliyat va ta‘lim tizimlari mazmunida to‘g‘ri va o‘z vaqtida aks ettirishni talab qilmoqda. XX asr o‘rtalarida kompyuterlarning yaratilishi bilan boshlangan, kompyuterlashtirish, axborotlashtirish, internet, sun‘iy va gibridd intellektlar, virtual olamlarni yaratish va rivojlantirishni o‘z ichiga olgan global intellektuallashtirishning tubdan yangi

davri, sun'iy (insoniyat tomonidan yaratilgan) va tabiiy olamlarning uzluksiz stixiyali murakkablashuvi hamda insonlar tomonidan o'zgartirilishi, ularda yashashimiz zarurati tufayli, odamlar va ularning hamjamiyatlari faoliyatining barcha darajalarida boshqaruvchanlikni saqlab qolish uchun intellektni kuchaytirdi. Jahon hamjamiyati va kompyuterlarning umumiy intellektini intellektuallashtirish evolyutsiyalashib va jadallashib, globallashtirishning barcha zamonaviy jarayonlari uchun alohida ahamiyatga ega tizim hosil qiluvchi omilga aylanmoqda. Ularning katalizatori bo'lib, mavjud muammolarni murakkablashtirib va yangilarini yaratib, intellektuallashtirish bir vaqtning o'zida ularni aniqlash, bashorat qilish va hal qilishning sifat jihatidan yangi imkoniyatlarini ham beradi, insoniyat uchun mutlaqo yangi istiqbolli ufqlarni ochadi, shu bilan birga unga yangi muammolar va tahdidlarni, jumladan geosiyosatda ham yaratadi. Bu nuqtayi nazardan, har birimizning va butun insoniyatning bugungi kuni va kelajagini yangicha tasavvur qilish, individual va umumiy ongimizning aqliy kognitiv va ma'naviy-axloqiy tarkibiy qismlarining holatiga qarab ochiladi.

Kalit so'zlari. Til, intellekt, intellektuallashtirish, axborotlashtirish, noosfera, boshqaruv, sun'iy, gibrid, sikl, axborot.

Abstract

This article discusses the modern era of global intellectualization, which requires its study, correct and timely reflection in the noosphere management system, in the content of activity and education systems. A fundamentally new era of global intellectualization, which began in the middle of the 20th century with the creation of computers, which includes the creation and development of computerization, informatization, the Internet, artificial and hybrid intelligences, virtual worlds, the continuous spontaneous complication of artificial (created by mankind) and natural worlds and their transformation by humans, the need for us to live in them, has strengthened intelligence to maintain control at all levels of the activities of people and their communities. The intellectualization of the world community and the general intelligence of computers is evolving and accelerating, becoming a system-forming factor of particular importance for all modern processes of globalization. Being their catalyst, complicating existing problems and creating new ones, intellectualization simultaneously provides qualitatively new opportunities for their identification, prediction and solution, opens up completely new promising horizons for humanity, while at the same time creating new problems and threats for it, including in geopolitics. From this point of view, a new vision of the present and future of each of us and all of humanity opens up, depending on the state of the intellectual, cognitive and spiritual-moral components of our individual and collective consciousness.

Keywords: Language, intellect, intellectualization, informatization, noosphere, management, artificial, hybrid, cycle, information.

Аннотация

В статье утверждается, что современная эпоха глобальной интеллектуализации требует своего исследования, правильного и своевременного отражения в системе управления ноосферой, в содержании деятельности и системах образования. Принципиально новая эпоха глобальной интеллектуализации, начавшаяся с созданием компьютеров в середине XX века, охватывающая компьютеризацию, информатизацию, Интернет, искусственный и гибридный интеллект, создание и развитие виртуальных миров, непрерывное стихийное усложнение искусственных (созданных человечеством) и естественных миров и их преобразование человеком, обусловленное необходимостью нашего проживания в них, усилила роль интеллекта в обеспечении контроля на всех уровнях деятельности людей и их сообществ. Интеллектуализация мирового сообщества и всеобщая интеллектуальность компьютеров развиваются и ускоряются, становясь системообразующим фактором особой важности для всех современных процессов глобализации. Являясь их катализатором, усложняя существующие проблемы и создавая новые, интеллектуализация одновременно предоставляет качественно новые возможности для их выявления, прогнозирования и решения, открывает перед человечеством совершенно новые перспективные горизонты, одновременно создавая для него новые проблемы и угрозы, в том числе в геополитике. С этой точки зрения открывается новое видение настоящего и будущего каждого из нас и всего человечества в зависимости от состояния ментальной, когнитивной и духовно-нравственной составляющих нашего индивидуального и коллективного сознания.

Ключевые слова: Язык, интеллект, интеллектуализация, информатизация, ноосфера, управление, искусственный, гибрид, цикл, информация.

Intellektuallashtirish deganda, umumiy holda, muallif individual va umumiy intellektlarning shakllanishi va rivojlanishini, ularning turli xil vositalardagi xilma-xil jamoalarini, shuningdek, ularning axborot va texnologik o'zaro aloqalari hamda ta'minotini tushunadi. "Ayni paytda jahon miqyosida raqobat tobora kuchayib borayotgan keskin bir davr kechmoqda" [1, 224]. Insoniyatning intellektuallashtirish jarayonlari ming yillik tarixga ega bo'lib, u global intellektuallashtirishning zamonaviy sikli jarayonlarini tushunish, modellash, bashorat qilish, ularning oqibatlari va (ideal holda) tizim muhandisligi hamda

intellektning yangi turlari va uning tashuvchilari uchun maxsus tadqiqotlarni talab qiladi. Muallifning fikricha, bularning barchasi jahon dinlarining yaratilishi va rivojlanishi bilan bog'liq bo'lib, ularning ildizlari, birinchi navbatda, xristianlik ildizlari Intellektual Koinotda (yoki Koinotning intellektual tarkibiy qismida), uning moddiy-energetik Koinot bilan aloqasida yotadi, ularning har biri falsafada, turli fanlarda va dinlarda turlicha talqin qilinadi.

Shu bilan birga, intellekt (aql) ongli (turli darajada) maqsadli aqliy faoliyat (o'ziga va atrofdagi dunyoga, boshqa intellektlar va ularning hamjamiyatlariga nisbatan, ularning faoliyati natijalari va salohiyatidan foydalangan holda) qobiliyatiga ega bo'lgan tizim sifatida ta'riflanadi, uning natijalariga sifatli (axloqiy va boshqa) baho berish hamda o'z faoliyatini mavjud intellekt, axloq, ijod erkinligi va iroda darajasi asosida (doirasida) tuzatish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Intellektuallashtirishning asosiy tarkibiy qismlari va natijalari quyidagilardan iborat:

- intellektni intellektual faoliyat (IF) uchun zarur bo'lgan sifatli vositalar (axborotdan boshlab) va texnologiyalar bilan ta'minlash;

- alohida operatsiyalarni, so'ngra funksiyalarni insonlar va kompyuterlar o'rtasida rasmiylashtirish va keyinchalik qayta taqsimlash, o'z o'rnini intellektual faoliyatning oddiy funksiyalaridan murakkab funksiyalariga - inson-mashina va kompyuter dasturlariga bo'shatib berish;

- odamlar va ularning jamoalari uchun yangi virtual (bu erda - kompyuter) dunyolarni yaratish va rivojlantirish, an'anaviy - moddiy va kompyuter ko'p o'lchovli dunyolarda odamlarning intellektual faoliyatini amalga oshirish;

- mavjud intellektlar - insoniy intellektlar (va ular asosida - turli guruhli - ijtimoiy va yig'ma-ijtimoiy intellektlar - SI, SI, AI) bilan bir qatorda, kelajakda yangi turdagi intellektlarni yaratish: gibrid (inson-mashina) va sun'iy (GI, AI) intellektlarni yangi tashuvchilarda (biologik - inson miyasi bilan bir qatorda) - elektron kompyuterlardan tortib kvant, nano va boshqalargacha, kelajakda avatarlar va robotlarni yaratish [2, 445];

Intellektual faoliyatning grafasini ajratish, tuzish va rivojlantirish, axborot, modellashtirish, tahlil qilish, bashorat qilish, maqsadni belgilash, o'qitish, refleksiya, loyihalash, rejalashtirish, qaror qabul qilish, loyihalarni amalga oshirish va ularni nazorat qilish, kommunikatsiya, kooperatsiya va boshqalar (IFID) (rivojlanayotgan gibrid intellekt tizimlarida tizimli va maxsus ta'lim hamda mutaxassislar faoliyatini o'rganish uchun) ya'ni "intellektual mulk muhandisligining tizimli-uslubiy asoslaridan biri bo'lib, intellektual mulk rivojlanishi jarayonida sun'iy intellekt va sun'iy intellekt o'rtasidagi funksiyalarni

inson foydasiga qayta taqsimlash hamda insonlarning sun'iy intellektning o'sib borayotgan imkoniyatlaridan foydalanishi uchun xizmat qiladi" [3, 43].

Intellektuallashtirish iqtisodiyot va ilm-fanning tobora ko'proq qismini talab qiladi va unga yo'naltiradi: ta'limni intellektuallashtirishdan tortib, turli xil AKT, sun'iy intellekt, sun'iy intellekt va ularning tashuvchilari, ularning dasturiy ta'minoti, kadrlar va resurs ta'minotini qayta ishlab chiqish va rivojlantirishga.

"Zamonaviy intellektuallashtirish siklining birinchi bosqichi o'z-o'zidan axborotlashtirish sifatida belgilandi" [4, 56]. Muallif axborotlashtirish deganda, uning va axborotning mavjud ta'riflarini, intellektuallashtirishning yuqorida keltirilgan ta'rifini, intellekt tushunchasining ta'riflarini hisobga olgan holda, intellektual subyektlar - insonlar va ularning jamoalarini, inson-mashina va avtomatlashtirilgan kompyuter ma'lumotlar bazalarini (kelajakda sun'iy intellekt deb ataladi) yanada sifatli (to'liq, ishonchli, o'z vaqtida va tejamkor) axborot bilan ta'minlashga mo'ljallangan axborot va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini (AKT) yaratish, rivojlantirish va joriy etish jarayonlarini tushunadi.

Intellektuallashtirish va axborotlashtirish jarayonlari o'zaro bog'liq, chunki axborot intellektning «ozuq-ovqati» va, shu bilan birga, uning faoliyatining asosiy «mahsulot»laridan biridir. Axborotning qiymati va sifati (uning to'liqligi, ishonchliligi va o'z vaqtidaligi) nafaqat samaradorlikka, balki intellektning ishlash imkoniyatiga ham bog'liq [5, 62]. Muayyan ma'lumotning semantik va pragmatik qiymati darajasi ma'lum intellektlar va ularning jamoalari tomonidan turlicha, subyektiv ravishda - bu intellektlarning rivojlanishiga qarab idrok etiladi. Shu sababli, turli xil intellektlarning asosiy vazifalaridan biri - axborot va ularning tizimlarining asosiy iste'molchilari hamda ishlab chiqaruvchilari - o'zlarini iloji boricha sifatliroq axborot bilan ta'minlashdir, bu esa o'z navbatida intellektning rivojlanishini rag'batlantiruvchi omillardan biridir.

U holda zamonaviy AKT va ularning tarmoqlari, Internetni axborot-intellektual deb ta'riflash mumkin, ular keyinchalik intellektuallashtirish jarayonida intellektual-axborot xususiyatiga, mazmuniga va intellektning barcha turlarini rivojlantirishni ta'minlashga yo'naltirilganligiga ega bo'ladi.

Muallif bu ta'riflarni, xuddi axborot, intellekt va intellektuallashtirish ta'riflari kabi, o'zaro bog'liq, rivojlanuvchi, shuning uchun vaqtinchalik, ammo tadqiqotchilar va ishlab chiquvchilar (muhandislar) o'rtasidagi o'zaro tushunish va ijodiy hamkorlik uchun zarur deb hisoblaydi.

Intellektuallashtirishning potensial imkoniyatlari va uning istiqbollari

Umuman olganda, intellektuallashtirishning potensial imkoniyatlari cheksiz!

Mehnat samaradorligini oshirish orqali intellektuallashtirish odamlarni zamonaviy jamiyat va davlatning barcha darajalarida, inson faoliyatining barcha

sohalarida tobora murakkablashib borayotgan ilmiy, muhandislik, boshqaruv, ta'lim va boshqa muammo hamda vazifalarni hal etishda ko'proq ishtirok etishga undaydi [6, 340].

Tobora rivojlangan sun'iy intellekt va uning tashuvchilari yaratilishi bilan ularning intellektual salohiyatini quyi tizimlari, funksiyalari, tadqiqotlari va muhandisligi bo'yicha bevosita (odamlarga qaraganda) birlashtirish, ularning tashuvchilari resurslarini, ayniqsa superkompyuterlarda, birlashtirish imkoniyatlari tez sur'atlar bilan o'sib boradi. Agar odamlar oqilona xulq-atvorga ega bo'lsa, bularning barchasi ularning intellektual va fiziologik imkoniyatlarini - yakka shaxsdan tortib jahon jamiyatining umumiy aql-zakovatigacha – kuchaytiradi" [7, 51].

Intellektuallashuv turli xil iqtisodiy, madaniy, siyosiy va ijtimoiy tuzilmalar hamda konvergensiya shakllarini rivojlantirish imkonini beradi. An'anaviy tushunchalarda uning asosida F. Ruzvelt tomonidan muvaffaqiyatli boshlangan, ko'pchilik mamlakatlarda, jumladan, rivojlangan mamlakatlarda muvaffaqiyatli davom ettirilgan va rivojlantirilgan global yaqinlashuvning yangi bosqichi yotishi mumkin edi: demokratiya, o'zini o'zi tashkil etish, davlat boshqaruvi, bozor iqtisodiyoti va ijtimoiy jamiyat tuzilmalarida murosasozlikdan eng yaxshi narsalarni sintez qilishgacha. Bu gibrid intellektning tobora qudratli inson-mashina tizimlarini va odamlarning, ularning jamoalari hamda elitaning axloqiy darajasi, dunyoqarashi, strategik fikrlash doirasi hozirgidan yuqoriroq bo'lgan geosiyosatni talab qiladi.

Shu bilan birga, intellekt nuqtai nazaridan, zamonaviy geosiyosat umumiy holatning, darajaning jamlangan ko'rinishi sifatida qaraladi. Intellekt, uning aqliy (kognitiv) va ma'naviy-axloqiy tarkibiy qismlari tegishli mamlakat aholisi, uning hokimiyat, siyosiy va boshqa elitalari (geosiyosatga sezilarli ta'sir ko'rsatuvchi) ning boshqa mamlakatlar, butun jahon hamjamiyati va umuman insoniyat bilan munosabatlarida namoyon bo'ladi. Butun jahon hamjamiyatining umumiy aqli /intellekti/, uning ma'naviy-axloqiy va aqliy tarkibiy qismlari, irodasi, qobiliyati, insonlar va ularning hamjamiyatlari o'rtasidagi ziddiyatlarni qisman, batafsil bartaraf etib, asosiy e'tiborni insoniyatning to'plangan va kelajakdagi muammolari hamda vazifalarini hal etishga qaratish holati va rivojlanish yo'nalishlariga bog'liq bo'ladi. An'anaviy va yangi fanlar, muhandislik, texnologiyalar va intellektuallashtirishga asoslangan, jahon hamjamiyatining kelajakdagi Jamoaviy Intellekti (JIM) tomonidan tobora samaraliroq yo'naltirilayotgan globallashtirish madaniyatlar, ta'lim, boshqaruv va iqtisodiyotlar sintezining ijobiy tajribasini o'zlashtirib, konvergent jarayonlarning ilg'or tarkibiy qismlarini yangi davrda muvaffaqiyatli davom ettirishning muhim omili bo'lishi mumkin edi -

insoniyatning yangi - intellektual Koinotni kashf etuvchi kelajakdagi umumsayyoraviy yuksak axloqiy Intellektual Sivilizatsiya (ISI) sifatida shakllanishi va rivojlanishi. Kosmos o'zining cheksiz kengliklari, bilimi va rivojlanishida bizdan oldinda bo'lgan boshqalarning yordami bilan bizga ochilishini xohlaydigan kashfiyot! O'sib borayotgan umumiy va jamoaviy intellektga ega bo'lgan bunday sivilizatsiya uchun Koinotning yirik asteroidlarning Yerga qulashi, Yerning tektonik jarayonlari va hokazolar kabi tahdidlari engib o'tilishi mumkin.

Biroq, intellektuallashtirish, zamonaviy raqobatbardosh dunyoda boshqa har qanday global jarayon kabi, ziddiyatsiz bo'lishi mumkin emas.

«Sun'iy intellekt butun insoniyatning kelajagidir. Bu erda ulkan imkoniyatlar va bugungi kunda bashorat qilish qiyin bo'lgan tahdidlar mavjud... Kimki bu sohada etakchi bo'lsa, u jahon hukmdori bo'ladi.» Bunday sun'iy intellekt va uning jamoalarining «tashuvchilari» bo'lib, ularning muloqoti va o'zlarining umumiy hamda individual intellektual imkoniyatlarini bir necha bor o'zaro kuchaytirishi, tobora tezroq o'rganishi va rivojlanishi bilan birga, tobora takomillashgan va kuchli shaxsiy va superkompyuterlar, ularning tarmoqlari, ular boshqaradigan robotlar, kiborglar va ularning jamoalari, otryadlari xizmat qilmoqda: «2030-yilga kelib kompyuterlarning quvvati 1 million baravar oshadi va bu aqlli robotning paydo bo'lishi uchun etarli bo'ladi» [8, 51]. Milliy dasturlar, hatto eng rivojlangan mamlakatlar ham, o'zlarining global hokimiyatini o'rnatish uchun bu jarayonlarni faqat o'zlari uchun «egarlab olish» bilan shu asrning o'rtalarida kutilayotgan intellektual-axborot «portlashi»ni (bifurkatsiyani) yaqinlashtirish xavfini tug'dirmoqda, bunda bir yoki bir nechta qudratli superintellektlarning totalitar rejimlari paydo bo'ladi va natijada ularning virtual va moddiy dunyolardagi urushlari boshlanadi!

Bu kelajakdagi sun'iy intellekt jamoalari dastlab asosiy axloqiy fazilatlarini, ularni stixiyali ravishda yaratgan sivilizatsiyamizning munosabatlari va qadriyatlari tuzilishini, odamlarning zamonaviy avlodini, ularning elitasini, siyosatchilarni (gipoteza) meros qilib olishining natijasi bo'ladi, bu sun'iy intellektning o'zaro va odamlar, ularning jamoalari bilan o'zaro ta'sirida namoyon bo'ladi. «Buyuk» (va boshqa) davlatlar bu yangi va tobora muhim sohada etakchilik va omon qolish uchun raqobat kurashida, xuddi hozirgidek, tobora aqlli gibridd, so'ngra avtonom sun'iy intellektlarni, ularning tarmoqlari va hamjamiyatlarini tobora qudratli kompyuterlar va robotlar, kiborglarda yaratishga shoshiladilar.

Ular har narsada raqobatbardoshligini mustahkamlash uchun «jangga tashlash». Bularning barchasi bizni ruhiy jihatdan quvib o'tayotgan sun'iy intellekt va robotlar jamoalari odamlar nazoratidan chiqib, barchamizni - «Buyuklar» va

boshqalarni o'zlariga bo'ysundirmaguncha davom etadi. Aslida, iste'mol tabiati, bozor manfaatlari, iqtisodiy va siyosiy raqobat tomonidan yo'naltirilgan va rag'batlantirilgan holda, tobora yangi sun'iy intellekt va sun'iy intellekt tizimlari, sun'iy intellektli avatarlar va robotlarning yaratilishi odamlar va ularning jamoalari intellektining aqliy-pragmatik, ammo ma'naviy-axloqiy emas, balki axloqiy tarkibiy qismini kuchaytiradi. Intellektuallashuvning ushbu tarkibiy qismlari va omillari globallashtirish va raqobatning barcha jarayonlarini jadallashtirib, murakkablashtirib va tezlashtirib, insoniyatning keyingi rivojlanishini tobora beqaror, bashorat qilinadigan va nazorat qilinadigan qilmoqda.

Bunday sharoitda, XXI asr o'rtalarida yakunlanayotgan bosqichda intellekt evolyutsiyasi tobora xilma-xil yangi paydo bo'layotgan va rivojlanayotgan intellekt turlari va ularning tashuvchilari: inson, sun'iy va gibrid intellektlar, ularning tarmoq tizimlaridagi jamoalari, turli xil elitalar - uzoq umr ko'ruvchilar va «plebeylar,» sun'iy intellektli va sun'iy intellektsiz robotlar, turli tashuvchilarda, shuningdek, odamlarning nusxalari - dublikatlari tizimlari majmuasini yaratadi.

Iqtisodiyot, madaniyat, ishlab chiqarish va iste'mol, davlat boshqaruvi tuzilmalari tubdan o'zgaradi va murakkablashadi: ularning aql-zakovati, jamoalari va jamiyatlarining turli xil ehtiyojlari, ustuvorliklari va aqliy qobiliyatlari, dunyoqarashlari, maqsadlari va axloqi; turli xil aql egalarining turli potensial umr ko'rish davomiyligi - boyroq odamlarda kattaroq; sun'iy intellektning aqliy tarkibiy qismi - potensial abadiy va odamlarga qaraganda tezroq rivojlanuvchi. Bularning barchasi ularning o'zaro munosabatlarini uzluksiz murakkablashtirib boradi.

Bir vaqtning o'zida oddiy inson va kompyuter vositalarida yashovchi barcha subyektlarning huquqiy ta'minotini (va boshqalarni) tasavvur qilaylik. Yangi firmalar bir necha yillardan beri xohlovchilarga kelajakdagi sun'iy dunyolardan birida pulli yoki bepul o'rin taklif qilib, uning aql-zakovatini o'z kompyuterlariga ko'chirib olishmoqda! Tobora takomillashib borayotgan sun'iy intellekt yaratilishi bilan mamlakat etakchilari, milliarderlar va boshqalarni yo'ldan ozdirish, ularning aql-idrokini bir necha bor kuchaytirish, abadiy hayot bilan shug'ullanadigan firmalar soni ko'payadi! Tobora aqlli robotlarni yo'q qilishning axloqiy muammolari muqarrar. Ularning ommaviy ishlab chiqarilishi ishsizlik «epidemiya»ni keltirib chiqaradi.

Bularning barchasi jahon hamjamiyatining ham mahalliy, ham global o'zini o'zi boshqarishini murakkablashtiradi yoki umuman to'sib qo'yadi, ekologiyani tobora tezroq zaharlaydi, siyosiy, iqtisodiy, ruhiy va ijtimoiy keskinlik o'choqlarini, odamlar va ularning hamjamiyatlari beqarorligini keltirib chiqaradi, mahalliy va global tartibsizliklar, diktatura va urushlarni keltirib chiqaradi.

Axborot va kiberurushlarning ko'лами, murakkabligi va intensivligi tobora ortib bormoqda, ular xakerlarning o'zboshimchaligidan tortib, mamlakatlar byudjetlari va korporatsiyalaridan moliyalashtiriladigan, rivojlanayotgan yuqori texnologiyali siyosiy va iqtisodiy vositalargacha o'sib bormoqda.

Vaziyat tubdan o'zgara boshlaydi, 10-15 yildan so'ng - nisbatan sodda, ibtidoiy (inson ruhi, axloqi, madaniyatining potensial imkoniyatlariga ega bo'lmagan), ammo muhandislik va boshqaruvda, harbiy va iqtisodiy sohalarda odamlar va ularning hamjamiyatlari bilan raqobatlasha oladigan birinchi sun'iy intellektlar paydo bo'lishi bilan tobora boshqarib bo'lmaydigan bo'lib boradi. odamlarni, ularning hamjamiyatlarini refleksiv va boshqa yo'llar bilan boshqarish yordamida tobora muvaffaqiyatli kurashning, shu jumladan, siyosiy kurashning subyektlari bo'la oladilar! Raqobatbardosh jahon hamjamiyatidagi «buyuklik» darajasi, asosan, odamlarning ma'naviyati, madaniyati va aql-zakovatining yuksakligi bilan emas, balki ularning kapitali va pul massasi (hozir - dollar), yadroviy, intellektual va boshqa qurollar zaxiralari, ular yordamida dunyoda hukmron mavqeni egallash qobiliyati bilan belgilanadi. Shu bilan birga, yadroviy qurol ham, boshqa qurollar ham insonlar tanasini - ularning qalbi va ongini tashuvchilarni ommaviy ravishda yo'q qilish imkoniyatiga ega bo'lgani kabi, kompyuterlar tomonidan bir necha bor kuchaytirilgan axloqsiz intellekt ham bevosita odamlarning qalbi, ongi, axloqi va ruhiyatini, ularning jamoalarini va oxir-oqibat butun insoniyatni zaharlash va yo'q qilish quroliga aylanishi mumkin.

Biz yadroviy, bakteriologik, biologik urushlar, tabiatning ekologik zaharlanishi va hokazolar kabi global halokatlar xavfi bilan «hamnafas yashashga» o'rganib qolganmiz, ehtimol, chunki ularning har birini amalga oshirish muddati aniq belgilanmagan va hali ham biz - odamlarga bog'liq. Shuning uchun u noaniq kelajakka suriladi, bu erda biz uning amalga oshish ehtimolini kamaytirishni o'rganishga umid qilamiz. Biroq, boshqarib bo'lmaydigan intellektual-axborot jarayonlarining yuqorida keltirilgan barcha oqibatlar bilan ikkiga bo'linish vaqti zamonaviy dunyoning tadqiqotlari va tuzilishi bilan etarlicha aniq belgilangan: XXI asrning o'rtalari! Biz esa barcha uzoq muddatli loyihalar, shaharlar, cherkovlar, infratuzilmalarni qurishda davom etamiz, bularning barchasi bilan shug'ullanishda davom etamiz, aqlning biologik tashuvchilari bo'lgan insonlarning jahon hamjamiyatini intellektuallashtirish emas, balki axborotlashtirish sharoitlari va qonunlari asosida rivojlantiramiz!

Umumiy tizim nuqtai nazaridan, quyidagi savolni o'zimizga bermasdan ilojimiz yo'q: tizim genetikasi qonunlariga zid ravishda tarkib topgan tuzilmaviy nomukammallik va nuqsonlar tufayli o'sib borayotgan global muammolarni mustaqil ravishda hal qila olmaydigan zamonaviy insoniyatning umumiy aqli,

undan o'sib chiqqan jamiyat, bunga qodir bo'lgan sun'iy intellektni boshqa vositalarda yarata oladimi? Va biz bu loyihani nafaqat ilmiy va muhandislik-texnologik rejalarda, balki ongning biologik tashuvchilari bo'lgan zamonaviy jamiyatda, uning dunyoqarashida, geosiyosatda, yuqorida bayon etilgan va asr o'rtalarigacha qolgan vaqtni hisobga olgan holda amalga oshira olamizmi? Hozircha bu jahon hamjamiyatining o'zining umumiy aql-zakovati sifati va imkoniyatlariga bog'liq.

Ammo asr o'rtalariga yaqinlashganda, agar biz bu va boshqa tegishli masalalar hamda muammolar bilan shug'ullanishni va ularni o'z vaqtida hal qilishni boshlamasak, bunday imkoniyat tezda kamayib ketadi!

Endi, avvalgi global o'zgarishlar, larzalar davrida bo'lgani kabi, hozirgi globallashuv siklining o'ziga xos sharoitlarini, hozirgi bosqichda dunyo evolyutsiyasining tezlashishini va aqliy «omma»ning o'sishini hisobga olgan holda

Asr o'rtalarida intellektuallashtirish jarayonlarining ikkiga bo'linishiga qadar qolgan vaqtni qisqartirish, global va umummilliy muammolarning o'zaro bog'liq tizimini, shu jumladan intellektuallashtirishni hal etish uchun alohida g'oyalar, yondashuvlar va ularni amalga oshiruvchi loyihalar zarur. Metodologik jihatdan bunday yondashuvlarning eng muhim yo'nalishlaridan biri zamonaviy jahon hamjamiyati intellektining o'z bilim va tajribasining sayyoraviy doirasidan tashqariga chiqishi uchun «tashqi to'ldirish» tamoyilini qo'llashga urinish bo'lib, u bizning kelajagimiz va rivojlanishimizning haqiqiy yo'nalishlari, yo'llari, shart-sharoitlari, unga yaqinlashishning maqbul modellarini qurishda tashqi Intellektual Koinot (faraziy) Aqliga yo'naltirilgan.

Intellektuallashuv va boshqa global jarayonlarning tobora kuchayib borayotgan tahdidini anglash, jahon hamjamiyatiga oqilona etkazish, ushbu tahdidlarning oldini olishning muhim omili, jumladan, aqlning biologik tashuvchisi sifatida insoniyatning o'zini o'zi yo'q qilishining oldini olish, shuningdek, insoniyatni yanada rivojlantirishning xavfsiz yo'nalishlariga boshqariladigan o'tkazish uchun KIM yaratishning rag'batlantiruvchi omili hisoblanadi.

Shuni hisobga olgan holda, Intellekt instituti tashkil etilgunga qadar Xalqaro tashkilotlar huzurida intellektuallashtirish muammosi bo'yicha ekspert kengashini tuzish maqsadga muvofiq bo'lib, u ushbu asrning o'rtalariga kelib kutilayotgan global intellektual-axborot jarayonlarining holatini, shu jumladan «singulyarlik nuqtasi»gacha qolgan vaqtni va uning holatini yanada xolisona baholashi va tashxis qo'yishi mumkin. Shunda bu vaqtning o'zi, Paguosh harakati olimlarining «insoniyatning yadroviy inqirozga yaqinlik darajasi» (kelajakda esa nanotexnologiyalar va nano-robotlar holati va boshqalar) haqidagi baholari bilan birgalikda, jahon hamjamiyati umumiy intellekti sifatining integral mezonining bir

qismiga aylanishi mumkin, jumladan, uning zamonaviy geosiyosatining samaradorligi, BMTda muntazam baholanishi va nashr etilishi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mirziyoyev Sh.M. O'zbekiston Respublikasi Mustaqilligining yigirma olti yilligiga bag'ishlangan tantanali marosimdagi nutq // Xalqimizning roziligi bizning faoliyatimizga berilgan eng oliy bahodir. J. 2. – T.: O'zbekiston, 2018. – B. 224.
2. Ильин И.В., Лось В.А., Урсул А.Д. Устойчивое развитие и глобальные процессы: Учебник. М.: Изд. МГУ, 2015 – С. 445 с.
3. Колин К.К. Фундаментальные основы информатики: социальная информатика. Учебное пособие для вузов. М.: Академ. проект; Екатеринбург; Деловая книга, 2000. – С. 43.
4. Коломиец Б.К. К моделированию интеллекта. Монография. М.: ИЦПКПС, 2010. – С. 56.
5. Коломиец Б.К. Информатизация и интеллектуализация деятельности и образования. М.: Изд. Alma mater (Вестник высшей школы). 2017. № 11. - С. 62.
6. Лекторского В.А. Философия искусственного интеллекта. М.: Изд. Интел, 2017. – С. 340.
7. Холодная М.А. Психология интеллекта: парадоксы исследования. М., СПб., 2004. – С. 51.
8. Chumakov A. Philosophy of Globalization. М.: MAKS Press, 2010. - С. 51

ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ И ЧЕЛОВЕЧЕСКОЕ ТВОРЧЕСТВО: КОНКУРЕНЦИЯ ИЛИ СОТРУДНИЧЕСТВО

Ковалёв Александр Петрович,

Министерство образования Республики Беларусь

УО “Белорусский государственный экономический университет”

Научный руководитель

Старший преподаватель кафедры экономической информатики.

Мамайко Даниил Сергеевич,

Студент, факультет цифровой экономики, специальность

экономическая информатика, гр. 22ДЦИ-1

Почта: danikmamaiko@gmail.com

Tg: t.me/danikmamaiko

Аннотации

В статье исследуется взаимодействие искусственного интеллекта (ИИ) и человеческого творчества в современных цифровых реалиях. Актуальность